

ПАМ'ЯТІ БОРИСА ЙОСИПОВИЧА ПАСХАВЕРА (11.02.1938 - 9.07.2019)

9 липня цього року на 82-му році пішов із життя видатний вчений у галузі аграрної статистики і фінансів, академік НААН, доктор економічних наук, професор Борис Йосипович Пасхавер.

Борис Йосипович був знаним в Україні та далеко за межами нашої держави вченим у галузі аграрної економіки, ініціатором нових прогресивних ідей і творчих пошуків, розробником методології обчислення показників інтенсифікації аграрного виробництва, його спеціалізації та концентрації, спеціалістом з питань земельного кадастру, економічної оцінки земель, рентних проблем аграрної сфери, ціноутворення та цінового паритету в агропромисловому комплексі, проблем забезпечення продовольчої безпеки України. Значним є внесок і в розробку фундаментальних законів, що прокладають шлях дальшому розвитку села, агропромисловому комплексу України.

Важливим залишиться його внесок не лише в агроекономічні дослідження, але й у сферу макроекономіки.

Ми будемо пам'ятати цього талановитого вченого за різнобічність та академічність знань, чіткість і виваженість аналітичних висновків, нестандартність оцінок, високу культуру викладу наукового матеріалу.

Б.Й. Пасхавер залишив по собі вагомий особистий науковий доробок – понад 160 наукових праць, у т.ч. він був автором сімнадцяти індивідуальних і колективних монографій, численних наукових доповідей, методик і методичних рекомендацій, в яких розкрито його наукові погляди й підходи до розв'язання проблем розвитку аграрної сфери.

Світла пам'ять про Бориса Йосиповича Пасхавера назавжди залишаться в серцях людей, яким довелося з ним працювати.

**Колектив Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»
Редакція Міжнародного науково-виробничого журналу
«Економіка АПК»**

*

Не стало людини, для якої дослідження у сфері агроекономіки виявилися сенсом усього свідомого життя – від занять у науковому студентському товаристві Київського фінансово-економічного інституту (нині Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана) до останніх днів його роботи в ДУ

«Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Уже на рубежі 60-70-х років минулого століття увагу наукової громадськості привернули монографії тоді ще молодого вченого «Статистичний аналіз інтенсифікації сільського господарства» і «Рентні проблеми в СРСР» та ряд

наукових статей, присвячених основним напрямом і засобам інтенсифікації сільського господарства з використанням методів кореляційно-регресійного аналізу й математичної статистики та здійсненню економічної оцінки землі із залученням матеріалів земельного кадастру. Значним етапом у науковій діяльності вченого стали дослідження рентних проблем аграрної сфери, на базі яких зроблено аналіз диференціації сільськогосподарських товаровиробників за економічними результатами, пропонувалися методи вирівнювання економічних умов господарювання за допомогою рентних важелів.

Важливим внеском у вітчизняну агро економічну науку ввійшли його методологічні і практичні розробки щодо напрямів і механізмів подолання кризових явищ в умовах ринкової економіки; концептуальних засад податкової політики в сільському господарстві і земельного оподаткування; ціноутворення та цінової політики в умовах інтенсивної інфляції; продовольчого балансу в глобальному і національному вимірах та сценаріїв забезпечення продовольчої безпеки України.

Бориса Йосиповича Пасхавера більше знали як камерного, ніж публічного вченого, не прихильника менеджерських посад, не пасіонарія, що готовий вести за собою людей. Здавалося б, керівництво відділом аж ніяк йому не пасувало. Однак вчений погодився на пропозицію директора Інституту економіки НАН України академіка І.І. Лукінова очолити відділ економічних відносин АПК (1996 р.). Після приєднання Інституту до ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» у 2015 р. науковцеві довіряють керівництво відділом форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі.

Борису Йосиповичу зі своїми колегами випало працювати у період великих трансформаційних зрушень. Події і перетворення на рубежі століть докорінно змінили тенденції розвитку агропродовольчого комплексу. Необхідними стали аналіз розвитку негативних тенденцій, пошук їх глибинних причин і на цій основі розроблення шляхів і методів подолання економічної кризи та адаптації агропродовольчого комплексу до функціонування в агресивних умовах ринкового середовища.

Результати досліджень, теоретичні й практичні розробки лягли в основу монографій

Актуальними нині є і залишатимуться надалі дослідження Б.Й. Пасхавера щодо аграрного ресурсного потенціалу. Запропоновані ним методи зіставної оцінки окремих видів виробничих ресурсів та обчислення інтегрального показника ресурсних можливостей сільського господарства дозволяють визначати динаміку ресурсовіддачі, довести факт зростання ефективності сільськогосподарського виробництва.

Про визнання державою заслуг Бориса Йосиповича Пасхавера свідчать нагородження орденом «Знак пошани» та присудження премії НАН України ім. М.І. Туган-Барановського.

Учений брав активну участь у роботі Відділення аграрної економіки і продовольства НААН, користувався авторитетом серед членів і дійсних членів Академії, відзначався невичерпним оптимізмом і доброзичливістю.

Роботи вченого, його активна життєва позиція ще довго житимуть у пам'яті аграрного наукового співтовариства як приклад беззастережного служіння науці, своєму народові та вітчизні.

Колектив Відділення аграрної економіки і продовольства НААН

*

«Ринкова адаптація продовольчого комплексу України» (1998 р.) та «Господарський механізм агропромислового комплексу кризового періоду» (2001 р.), виконаних колективом авторів під керівництвом Б.Й. Пасхавера.

У міру подолання економічної кризи постала проблема формування конкурентоспроможного аграрного сектору України. Відділ Бориса Йосиповича та суміжній відділ під керівництвом академіка В.М.Трегобчука зосередили свої зусилля на наукових розробках, спрямованих на подолання збитковості у сільському господарстві, удосконалення форм і методів державної підтримки умов розширеного відтворення у сільському господарстві, розроблення організаційно-економічних механізмів формування та регулювання аграрного ринку, вирішення проблеми підвищення якості і безпеки продовольства.

Зазначені й інші розробки увійшли до наукової доповіді «Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках» (2007 р.), підготовлену під редакцією керівників двох відділів.

Вступ України до СОТ, підготовка до створення зони вільної торгівлі з ЄС, дестабілізу-

ючий вплив на сільське господарство несприятливих цінових і валютних коливань на світових товарних і фінансових ринках, посилення ролі транснаціональних компаній, екологічні ризики, викликані застосуванням ними ґрунтовиснажливих технологій, як й інші процеси, стали набирати у другій половині 2010-х років ознак зростання загроз продовольчій безпеці та продовольчій незалежності України. Першочерговими стали проблеми розроблення методики оцінки продовольчої ситуації та рівня продовольчої безпеки України, пошук шляхів забезпечення цін відтворювального рівня, визначення критеріїв та шляхів підвищення ефективності державної підтримки умов відтворення у сільському господарстві, удосконалення національної системи технічного регулювання у сфері якості та безпеки продовольчої продукції, міжгалузевого цінового паритету в умовах цінової мобільності та ін. Теоретичні розробки і практичні пропозиції щодо зазначених проблем висвітлені у монографії

«Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку» (2009 р.), виконаній під керівництвом академіка Б.Й. Пасхавера.

Як керівник відділу, Борис Йосипович не стільки повчав своїх колег, скільки своїм прикладом привчав працівників відділу до відповідального виконання своїх обов'язків, передавав їм набутий багаторічний досвід з проведення економічних досліджень, підказував молодим науковцям, якими методами найбільш ефективно досягати успіху у своєму професійному зростанні.

Атмосфера, створена у відділі Б.Й. Пасхавером, підтримується нинішнім його керівництвом. У його менеджерському арсеналі завжди був присутній дух дружелюбності, відкритості, уваги і поваги. До нього можна було зайти у будь-який час з будь-яким питанням. Завжди привітний, завжди готовий дати пораду, завжди налаштований на дискусію – таким він залишиться в пам'яті своїх колег – науковців.

**Колектив відділу форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України»**

*

Він, Борис Пасхавер, дуже різний. Одні знають його як першокласного шахиста, інші – як заповзятого колекціонера-філателіста, як любителя товстих літературних часописів. Однак для колег він насамперед відомий вчений економіст-аграрник.

Згадую, спочатку ми – майбутні економісти-аграрники, познайомилися не з ним, а з його батьком – Йосипом Сауловичем Пасхавером, професором, доктором економічних наук, завідувачем кафедри статистики Київського фінансово-економічного інституту. Він прочитав нам два цикли лекцій з теорії статистики сільського господарства. Його лекції ніхто не пропускав і на них ніхто не спав. На все життя ми запам'ятали різницю між середньоарифметичними і середньозваженими величинами, коли він це показав нам на прикладі рецептури фірмової страви «кафе Рабіновича» часів НЕПу – «котлети з рябчиків».

Його син Борис вступив на наш факультет на рік пізніше, ніж ми. Тому й знайомство відбулося спочатку на шахових турнірах на першість факультету та інституту. Потім тривала активна співпраця в науковому студентському товаристві. Пізніше наші шляхи розійшлися, а знову зійшлися після захисту кандидатських і докторських дисертацій.

Разом ми брали участь у розробці наукових програмах розвитку агропродовольчого комплексу України в Міністерстві сільського господарства, часто зустрічалися на наукових конференціях, були членами рад із захисту дисертацій в Київському національному економічному університеті та ННЦ «Інститут аграрної економіки». Ми із задоволенням слухали його блискучі виступи в дискусіях, в яких він виявляв глибоку ерудицію та професіоналізм.

Працюючи в Інституті економіки НАНУ, а потім в ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Борис Йосипович досліджував важливі проблеми розвитку аграрної економіки в умовах агресивного ринкового середовища. Саме йому належать нові підходи до обчислення показників інтенсифікації аграрного виробництва, спеціалізації і концентрації останнього; рекомендації інноваційного характеру щодо бальної й грошової оцінки земель різної родючості; дослідження рентних проблем в умовах ринкової економіки; ціноутворення і цінової еквівалентності на продовольчому ринку в умовах інтенсивної інфляції та нерівномірного зростання цін у суміжних галузях і т.п.

Слід підкреслити його знання в галузі статистики. Навіть спочатку він пішов шляхом

батька, закінчивши аспірантуру в Московському інституті статистики, потім повернувся до проблем аграрної економіки, але статистику любив все життя. Ми постійно зверталися до Бориса Йосиповича з питань пошуку джерел статистичної інформації, методів її обробки та оцінки вірогідності одержаних результатів.

Хочу відзначити його людяність, високу порядність, почуття гумору. Він багато знав і любив розказувати народні українські анекдоти. Не пам'ятаю ні однієї зустрічі чи телефонної розмови, яка б не закінчувалася гумористичною історією.

Спасибі тобі, дорогий друже, колего, за все.

В.М. НЕЛЕП, доктор економічних наук, професор

*

Я познайомився з Б.Й. Пасхвером влітку 1974 р., коли здавав іспит з економіки сільського господарства (за програмою кандидатського мінімуму) при вступі до аспірантури в Інститут економіки Академії наук УРСР. Борис Йосипович був членом екзаменаційної комісії, але нікого з екзаменаторів я до цього не знав і прізвища їх не були мені відомі. Одне з питань, на які мені довелося відповідати, стосувалося оцінювання земель сільськогосподарського призначення. Я назвав існуючі на той час підходи до розв'язання цього завдання, у тому числі капіталізацію земельної ренти. Хтось із членів комісії запитав, чи відомий мені автор цього підходу. Я назвав прізвище Пасхавера. Члени комісії схвально заусміхалися і вказали на Бориса Йосиповича: ось він перед вами. Так відбулося наше знайомство.

Відтоді упродовж 45-ти років я мав приємність вчитися у цього видатного науковця, спілкуватися й працювати з ним. Борис Йосипович був дійсно талановитим ученим, непересічною особистістю та надзвичайно чуйною людиною. Він однаково привітно, зацікавлено і з повагою ставився до всіх колег по роботі, незалежно від посади та звання. Аспіранти, молодші наукові співробітники «бігали» до нього за допомогою у розв'язанні методичних проблем їх досліджень, особливо з питань статистичного аналізу, зрілі дослідники заходили, щоб апробувати свої висновки чи поділитися сумнівами. Борис Йосипович одним із перших переглядав нові надходження до інститутської бібліотеки; при цьому він не лише задовольняв свій науковий інтерес, а й підка-

зував колегам по роботі, що, на його думку, могло б їх зацікавити. Наші робочі кабінети розташовані майже поруч, він мав звичку заходити до мене, щоб повідомити чергову новину, а інколи просто привітатися й констатувати «новин немає». Був радий, коли я робив так само. Дуже жаль, що тепер це стало неможливим.

Впевнений, що творчим здобуткам академіка НААН Б.Й.Пасхавера з часом будуть присвячені спеціальні публікації. Коло його наукових інтересів охоплювало не лише широкий аспект аграрної економіки, а й загальні питання економічного розвитку. Він був надзвичайно ерудованою людиною: на його робочому столі поряд з літературою економічного профілю лежали періодичні видання з філософії права, соціології, історії.

Час від часу ми вели з Борисом Йосиповичем дискусії про взаємопов'язаність аграрного і сільського розвитку. Він зазвичай виокремлював економічну складову сільськогосподарського виробництва, підкреслював закономірність і неминучість урбанізації суспільства. Я ж наголошував на соціальній та екологічній функціях сільськогосподарської діяльності. Тому одного разу був приємно вражений, коли він висловився у тому сенсі, що (дослівно) праця на землі ушляхетнює людину. Цей випадок пригадався мені тепер. Коли я пишу свої короткі спогади, то розумію, що шляхетність була притаманна і самому Борису Йосиповичу Пасхаверу. Тому й пам'ятатиму його як видатного вченого та шляхетну людину.

***І.В. ПРОКОПА, доктор економічних наук,
член-кореспондент НААН***
